

- Uwierzytelnione tłumaczenie z języka litewskiego -

Recenzja

Pracy doktorskiej Szymona Huptiśia

„Innowacje apofoniczne języka litewskiego

w ujęciu *Słownika etymologicznego języka litewskiego* Wojciecha Smoczyńskiego“

(Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filologiczny, 2018, 177 s.)

Dysertant Szymon Huptiś jako źródło do tematu innowacji apofonicznych języka litewskiego wybrał Słownik etymologiczny swojego promotora, wydany w 2007 r. w Vilnius (w Wilnie) (odnowiona oraz rozszerzona wersja słownika zostanie wydana w języku angielskim, natomiast na razie jako manuskrypt dostępny dla naukowców funkcjonuje w formacie *pdf*). W istocie Sz. Huptiś korzysta z dwóch źródeł: oprócz ww. Słownika etymologicznego również z *Wielkiego słownika języka litewskiego* (lit. Lietuvių kalbos žodynas, LKŽ), jednak z opisu bibliografii nie wynika jasno, czy autor korzystał z LKŽ w wersji papierowej (1941-2002), czy z jednego z wydań elektronicznych (drugie wydanie w 2013 r.) czy też z internetowego LKŽ. Właściwie obydwie źródła są solidne i w zupełności wystarczające dla badanego tematu. Należy zwrócić uwagę, iż słownik W. Smoczyńskiego wyróżnia się tym, że szczególną uwagę zwraca na morfonologiczne i derywacyjne niuanse, co jest prawie nietypowe dla np. Klasycznego słownika Ernsta Fraenkela i częściowo dla redagowanego przez W. Hocka słownika.

Wybrany przez Dysertanta temat bez wątpienia jest aktualny, ponieważ innowacje apofoniczne języka litewskiego (podobnie jak języka łotewskiego) były mało badane. W nowych czasach z perspektywy historycznej wymianę samogłosek w języku litewskim w pracy doktorskiej (1972) przebadła Regina Venckutė (w pracy większy nacisk kładziono na odziedziczone zjawiska apofoniczne), której artykułami opiera się Sz. Huptiś. Zupełnie nowa praca, która została skierowana do apofonii w systemie gramatycznym języków bałtyckich, jest monografia Danielio Petit'o *Apophonie et catégories grammaticales dans les langues baltiques* (Leuven-Paris: Peeters, 2004), z której również skorzystano. Morfonologiczne wymiany samogłosek współczesnego języka litewskiego w pracy doktorskiej (1993) szczegółowo przebadła Gražina Akelaitienė. Jej publikacji z niezrozumiałych przyczyn Sz. Huptiś nie

wspomina. Być może wystarczył mu opis systemu wymiany samogłosek współczesnego języka litewskiego, znajdujący się w redagowanym przez Vytautasa Ambrazasa *Lithuanian Grammar* (1997, autor Aleksas Girdenis). Niemniej jednak w historii pytania powinni być uwzględnieni wszyscy badacze, którzy analizowali temat, będący przedmiotem szczególnego zainteresowania Dysertanta.

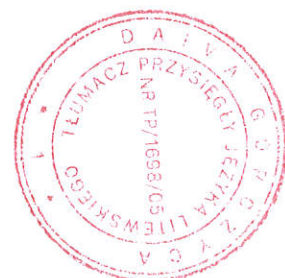
Recenzowana praca doktorska składa się z 10 rozdziałów (str. 11-159), bibliografii (str. 160-166), indeksu opracowanych w pracy form apofonicznych (str. 167-177) i na początku umieszczonej listy skrótów i znaków specjalnych (str. 5-10). W części wstępu (1) w pierwszej kolejności omówiono system alternacji wokalizacji języka praindoeuropejskiego, jego pochodzenie i rozwój, zwracając również uwagę na związek apofonii z paradygmatami akcentowanymi. Następnie opisano system wymiany samogłosek w języku litewskim, a jako punkt wyjścia opisu wybrano stopnie wymiany samogłosek – podstawowy i zanikający, natomiast nie wiadomo dlaczego mało miejsca poświęcono dla stopnia porównawczego. Według mnie należałoby zwrócić większą uwagę również na szeregi apofonii, ponieważ w związku ze zmianami zasobu dźwięków w podsystemach różnych szeregów w różny sposób odzwierciedla się dziedzictwo ilościowe i jakościowe apofonii języka praindoeuropejskiego, różni się charakter innowacji, np. z powodu zmian wokalizacji szczególnie został zredukowany podsystem szeregu *u* apofonii. Historia pytania została opisana w sposób bardzo zwięzły (str.35-39), w nim, jak już wspomniano, zabrakło mi oceny prac G. Akelaitienė (jeszcze dodałbym uczennicę cytowanej w pracy doktorskiej Audronė Kaukienė Dalię Pakalniškienė, z której prac dotyczących morfologii diachronicznej czasownika również należałoby skorzystać). Ponieważ w analizie apofonii bardzo ważny jest aspekt akcentuacji, do przeglądu powinno trafić przynajmniej podsumowujące dzieło Danguolė Mikulėnienė *Cirkumfleksinė metatonija vardažodiniuose lietuvių kalbos daiktavardžiuose ir jos kilmė* (Vilnius: LKI (tłum.: Instytut Języka Litewskiego, 2005), w którym znajduje się szeroki przegląd literatury (dzieło Ricka Derksena dotyczące metatonii Bałtów zostało wykorzystane).

Autor ma rację w tym, że kluczowym czynnikiem dla transformacji odziedziczonej apofonii języka litewskiego (i nie tylko litewskiego!) była wokalizacja sonantów samogłosek języka praindoeuropejskiego **r, *l, *m, *n*, które reprezentowały stopień słaby, która dała

początek dla mieszania się dla szeregów **e(R)/ *o(R)* oraz *i* języka praindoeuropejskiego. Inną ważną zmianą, która skutkowała tym, że punkt centralny wymiany samogłosek z samogłosek o średnim wzroście przeszedł do samogłosek o niskim wzroście, było połączenie krótkich samogłosek **o* i **a* języka praindoeuropejskiego do *a*, co z kolei wpłynęło na odnowienie stopnia wydłużonego. W skutek tych mian powstała apofonia klas czasowników *giñti, genù, giniaũ* i *piřkti, perkù, pirkaũ* została omówiona w rozdziale 2 (str. 42-49). Oczywiście, w różnych etapach rozwoju języka litewskiego powstały nowe formy apofonii, które zostały przeanalizowane w innych rozdziałach. Obfita i charakteryzująca się wariacjami różnych form klasa czasowników, której formy czasu teraźniejszego mają stopień podstawowy i słaby, a czasu przeszłego jednokrotnego (oraz bezokolicznika) – stopień wydłużony (np. *pláuti, pláuju (-nu), plóviau; kárti, kariù, kóriau; dũrti, duriù, dũriau* [nowy stopień wydłużony]; *beřti, beriù, bėriaũ* etc.) zostały opisane w rozdziale trzecim (str. 50-81). Rozdział czwarty (str. 81-97) przeznaczony dla apofonii czasowników z rdzeniem dyftongicznym, dla której jest charakterystyczny nowy stopień *o* (np. *braidyti, braidaũ, braidžiaũ; tráiškyti, tráiškau, -iau*), natomiast piąty (str. 98-105) – dla stosunkowo rzadkich czasowników również z rdzeniem dyftongicznym, które mają nowy stopień *e*, np. *skleřsti, skleidžiù, skleidžiaũ; riėsti, riečiù, riečiaũ*. W rozdziale szóstym (str. 106-108) zostały omówione bardzo rzadkie przypadki, gdy nowy stopień *e* współdziała z odziedziczonym stopniem słabym, por. *skrejù, skrendù* oraz *skridaũ, skriřti*. Przedmiotem rozdziału siódmego (str. 109-118) są różne czasowniki, które obok podstawowego stopnia *e* mają formę z nowym stopniem słabym, por. *kliáuti* (< **kleuH-*) oraz *kliudyti*. W rozdziale ósmym (str. 119-124) zostały omówione rzadkie słowa, które obok rdzenia z *-au-* (< **eu-*) mają neordzeń z *-uo-*, por. *daubà* oraz *duobė*. W dziewiątym dosyć obszernym rozdziale (str. 124-156) zostały przeanalizowane czasowniki z sufiksami *-yti, -dyti, -styti, -inti, -dinti* i *-dinėti*, które nie pasują do wyżej wymienionych innowacji apofonicznych z uwagi na różne braki. W rozdziale dziesiątym (str. 157-159) krótko podsumowano wyniki całej analizy.

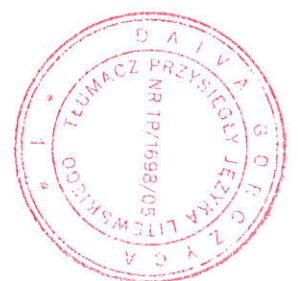
Jak wynika z przedstawionej krótkiego przeglądu pracy doktorskiej, z prawie czterystu przeanalizowanych leksemów, większą część stanowią czasowniki, więc być może powinno to się odzwierciedlić w tytule pracy. Szymon Huptiř w pracy o charakterze opisowym rzeczywiście analizuje innowacje apofoniczne języka litewskiego w systemie czasowników, a system

rzeczowników zostaje nietknięty (dla pracy doktorskiej w zupełności wystarczy). Autor jest dobrze przygotowany do analizy diachronicznej problematyki morfonologii, przestudiował literaturę indoeuropejską pod kątem rozwoju apofonii i wokalizmu, zna się na gramatyce historycznej języka litewskiego. Przeprowadzoną przez Dysertanta analizę danych języka litewskiego oceniam jako profesjonalną. Oczywiście, nie ma prac idealnych, więc niedociągnięć można znaleźć również w recenzowanej pracy. Biorąc do rąk pracę doktorską oczekiwałem, że Dysertant będzie chronologizował innowacje apofoniczne, tzn. rozróżni te, które są charakterystyczne dla języka litewskiego od tych, które sięgają czasów Bałtów Wschodnich lub prajęzyka Bałtów. Z uwagi na analizę innowacji nie przywiązuje się należytej uwagi na różnice w wymianie samogłosek w podsystemach szeregów, o czym już wspomiano wcześniej. Zabrakło mi omówienia najnowszego zjawiska wymian ilościowych języka litewskiego – klasy czasowników z podstawowymi stopniami *e* i *o* w bezokoliczniku oraz neowydłużonymi stopniami *e* i *a* w pozycji akcentowanej w czasie teraźniejszym i czasie przeszłym wielokrotnym, por. *kàsti* i *kāsa*, *kāse*; *nēšti* i *nēša*, *nēšė*.

Osobno należałoby w kilku słowach wypowiedzieć się o części formalnej pracy doktorskiej, ponieważ badany materiał wymaga szczególnej uwagi oraz cierpliwości z uwagi na obfitość znaków akcentów i intonacyjnych. Dysertant w tym aspekcie jest godny pochwały, chociaż pojedynczych błędów korekty, najczęściej związanych właśnie z akcentuacją przykładów, można znaleźć prawie na każdej stronie, np. *kramsčioti*, *-oju*, *-ojau* (= *kramsčióti*, *-óju*, *-ójau*), str. 44; *sarginu*, *-au* (= *sarginù*, *-aũ*), str. 45; *briaunúosi* (= *briáunuosi*), str. 50; *atsikołti* (= *atsikólti*), str. 69; *draĩbstau*, *draĩbsčiau* (= *draibstaũ*, *draibsčiaũ*), str. 84; *žirau* (= *žiraũ*), str. 96; *Urdominie* (= *Rudominie*), str. 101; *skuódžiu* (= *skúodžiu*), str. 122; *skirdžiau* (= *skirdžiaũ*), str. 140; *Dersken* (= *Derksen*), str. 162; *Svennson 3x* (= *Svensson*), str. 166.

W recenzji przedstawione braki rzeczowe oraz formalne nie są istotne, więc przeprowadzona przez Szymona Huptisia wyczerpująca i profesjonalna analiza innowacji apofonicznych języka litewskiego bez wątpienia spełnia wymagania stawiane dla pracy doktorskiej i jego autorowi może być nadany stopień doktora nauk humanistycznych (w znaczeniu klasycznym – filozofii).

Doktor habilitowany,
Profesor
Katedry Bałtystyki
Uniwersytetu Wileńskiego

Bonifacas Stundžia

Dnia 19 września 2018 r.

Nr rep. **135/2018**

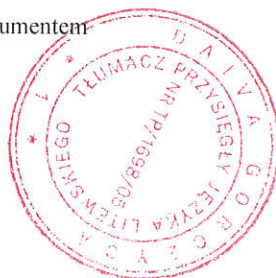
Stwierdzam zgodność niniejszego przekładu z przedłożonym dokumentem
sporządzonym w języku litewskim.

Pobrano wynagrodzenie za **9 stron**.

wg Rozp. Ministra Sprawiedliwości z 25.08.1986 r.

(Dz.U.86.33.168 ze zm.)

Wrocław, dnia **25 września 2016 r.**

lek. med. *Daiva* GORCZYCA

Daiva
Tłumacz Przysięgły

BIURO TLUMACZEŃ „SIGMA”
Galeria Bronowice
ul. Stawowa 61, 31-346 Kraków
tel. (12) 307-22-02, 733-07-22-55
NIP: 679-280-88-43